

Dona, literatura i política (2): Rebecca Solnit. Una veu amb esperança, en la foscor del present, per Júlia Costa

Júlia Costa, mestra, humanista i escriptora.

Rebecca Solnit és una escriptora i activista nord-americana encara relativament poc coneguda entre nosaltres, tot i que en els darrers temps grups editorials com *Angle*, en català, i *Capitán Swing*, en castellà, han difós la seva obra. Ha escrit sobre medi ambient, política, feminisme, art, amb una tendència constant a establir relacions interessants i innovadores pel que fa al tema de la dona i la seva situació actual. És editora i col·laboradora de *Harper's Magazine*. Va néixer a Bridgeport, Connecticut, l'any 1961, de pare jueu i mare catòlica irlandesa. La família es va traslladar a Califòrnia. Després d'estudiar en una escola secundària alternativa, del sistema públic, va fer estudis universitaris a París. Més endavant va acabar la seva educació a San Francisco i es va llicenciar en periodisme a la Universitat de Berkeley. Des de l'any 1988 és una escriptora independent.

Ha col·laborat en campanyes diverses a l'entorn del medi ambient i dels drets humans i en activitats contra la guerra, durant l'era Bush. Ha constatat, des de molts punts de vista, la força de la societat civil i el seu potencial. Desastres naturals, com ara l'huracà Katrina i el terratrèmol de Loma Prieta, el 1989, van fer-la reflexionar sobre com, en aquests casos, la solidaritat humana supera els esforços institucionals controlats pels poders públics:

El que passa en els desastres demostra tot allò que un anarquista ha volgut creure sobre el triomf de la societat civil i el fracàs de l'autoritat institucional.

Solnit ha estat considerada com un d'aquests tipus d'intel·lectuals crítics que no són freqüents als Estats Units. I, potser, afegeixo, avui no son freqüents *enlloc*. Ha rebut premis i reconeixements i avui la seva opinió és considerada com a molt influent en la societat occidental. Solnit és de la mateixa generació que Arundhati Roy, pertanyen a un context cultural molt diferent, però algunes de les seves preocupacions són coincidents.

A *Esperança dins la foscor* (Angle Editorial, 2016) Solnit fa una defensa de l'activisme polític i reivindicatiu del present. En aquest sentit el títol és ben explícit. Ja no tenim la fe cega, i que sovint s'evoca amb nostàlgia, dels revolucionaris del passat. Sabem que no assoliren un món perfecte però el cert, com Solnit manifesta, és que cal mirar la història en perspectiva i reconèixer que moltes coses han anat canviant, i molt, gràcies a la solidaritat de la gent i a les lluites a favor de la justícia. Encara més, l'important, com en tantes coses, és el camí i no pas el seu final.

L'autora, en els seus llibres, fa un repàs per tot un munt de fets i situacions contemporànies. És evident que moltes vegades no s'ha aconseguit el que es pretenia, l'aturada d'una guerra, per exemple, però els moviments que ha generat la protesta han contribuït a canvis de mentalitat importants. Moltes coses han evolucionat gràcies als moviments socials: la situació de la dona, el respecte per l'homosexualitat, la valoració de la pau per damunt de bel·licisme o dels patriotismes destructors, el respecte per la natura...

És fàcil caure en el desànim, però en el camp, per exemple, de l'ecologia, s'han recuperat espècies gairebé extingides i paisatges absolutament malmesos. Internet és una font d'informació amb molts aspectes positius tot i que hi ha una tendència perillosa vers la seva condemna indiscriminada. El pitjor que podem fer és defugir l'esperança i situar-nos en una passivitat estèril. El nivell de vida ha augmentat força, fins i tot en països pobres, la globalització econòmica té aspectes lamentables però en té d'altres que cal reconèixer com a esperonadors de canvis i intercanvis a tots nivells.

No podem estar satisfets, és clar. Cal mirar enrere i apostar pel futur, encara que sigui un futur

impenetrable, un futur fosc, com recorda Solnit evocant una frase de Virginia Woolf. Però aquesta foscor no és pessimista, és, també, una oportunitat. Mai no podem saber què pot passar, ja que el futur no es pot preveure. Per tant, sempre podem caure en la insatisfacció però existeixen un munt de causes diverses per les quals lluitar, siguem on siguem. La vida és un risc i és relativament fàcil caure en prediccions apocalíptiques que qualsevol revisió seriosa del passat podria matisar i rebatre.

L'esperança és absolutament imprescindible, però l'esperança sense lluita no porta enlloc. Les males notícies es difonen millor que no pas les bones però qualsevol persona del passat més o menys remot que pogués contemplar el nostre present i els nostres nivells de vida no entendria determinat fatalisme instal·lat entre nosaltres. Els assoliments seran, ben segur, temporals, incomplets, estantissos. Però cal celebrar els petits èxits que obren camí vers una societat més justa i humana. Les nostres revolucions personals i col·lectives ens situen en un món millor que l'anterior però, possiblement, molt allunyat de qualsevol somni de pau universal.

Rebecca Solnit ha begut en moltes fonts i lectures, cita fets, personatges, escriptors, polítics, fa reflexions diverses. Alguns dels assoliments que menciona en els seus llibres no han estat allò que n'esperàvem però el missatge de l'escriptora i activista és clar, cal seguir lluitant pels valors que voldríem veure respectats a tots nivells i a tot arreu. Solnit se situa, doncs, en una relativa visió optimista de la vida i de la societat. Sembla que quan menys fred i gana passem més ens enfonsem en una mena de pessimisme recurrent.

Encara ens movem en esquemes antics: esquerra, dreta, política de partit, progressisme estèril. La queixa és constant i ens perdem entre xerrameca i en divisions absurdes. Tot i que moltes vegades aspectes negatius n'han generat de positius. Un exemple que cita Solnit és el de la celebració, el 1992, del cinquè centenari del descobriment d'Amèrica, molt contestat pels indígenes d'aquell país i per la població negra els avantpassats dels quals van ser esclavitzats.

Aquella commemoració refusada va generar complicitats, coneixement, valoració de la identitat, solidaritat, en definitiva. Pensar d'entrada en el previsible fracàs de la nostra lluita per bones causes és una excusa que tan sols consolida privilegis. L'esperança, l'únic que es va conservar de la mítica caixa de Pandora, ha de ser el nostre motor d'actuació. L'esperança és una aposta pel futur però a nosaltres ens serveix per a l'optimisme del present. L'esperança ens fa sentir bé, actuar seguint els nostres valors ens forneix autoestima i ens fa més alegres. Vam entendre que calia passar d'allò local a la globalitat però potser ara ha de ser a l'inrevés, la vivència de la globalitat ens portarà a actuar en el nostre entorn proper, més visible i agraït que no pas qualsevol utopia inassolible.

Rebecca Solnit, en les seves publicacions, fa un repàs per molts aspectes de la història recent que ens poden haver passat desapercebuts, insisteix en la necessitat d'entendre'ns més enllà d'ideologies o tendències i reivindica l'activisme social sense fer volar coloms ni entrar en consideracions excessivament ambicioses. L'important, ja ho sabíem, però potser ho havíem oblidat, és *el camí*. I això ho podem aplicar a la nostra actualitat més propera.

A *Els homes m'expliquen coses*, Solnit recull nou articles publicats anteriorment, als quals ha donat unitat i un fil conductor: una profunda reflexió sobre com s'ha anat conformant, al llarg de la història, la diferència entre homes i dones. I com, en l'actualitat, i fins i tot en les parts del món més suposadament desenvolupades, les dones encara tenen molts problemes i pateixen agressions de tot tipus. L'autora parla del món, en general, però situa el seu estudi en el cas dels Estats Units. Malauradament a casa nostra, cada dos per tres, tenim motius suficients per a constatar que estem molt lluny de què les coses funcionin com caldria. Les agressions continuen i el ressorgiment d'una extrema dreta que semblava abaltida amenaça molts assoliments que semblaven sòlids.

El llibre té un títol que pot semblar gairebé irònic i traspua sentit de l'humor en el seu primer capítol. L'amfitrió d'una festa a la qual assisteix l'autora li recomana un llibre que ha escrit ella mateixa, cosa que li fa saber una amiga de l'escriptora. L'home no escolta, fa el ridícul quan es constata que no ha llegit res del llibre més enllà d'una ressenya i fins i tot quan es posa en evidència la relliscada fa l'orni. O sigui, molts homes, sàpiguen o no de què parlen, volen explicar coses a les dones i educar-les.

El llibre de Solnit ens evoca fets recents i, malauradament, repetits amb massa freqüència. Sovint es parla dels problemes a cop de titular o quan un fet repugnant posa en evidència un problema de gruix: les violacions, maltractaments i assassinats de dones que es produeixen cada any al món i que, si bé són diferents en nombre segons països i continents, fins i tot allà on el nombre és menys alt arriben a xifres d'escàndol.

Uns casos són més visibles, d'altres no tant. Depèn, com en tantes altres coses, de l'atenció que li dediquen els mitjans, aquesta visibilitat. A més a més del maltractament directe hi ha situacions que poden semblar anecdòtiques però que són sistemàtiques com ara la manca d'atenció que es dedica a la veu de les dones, en contextos professionals però fins i tot d'oci o familiars. Pel que fa a la violència que en els darrers anys s'ha etiquetat com *de gènere o domèstica*, fa que es comptabilitzin, sobretot, els casos en els quals l'agressor o assassí és la parella o exparella de la dona però hi ha un tant per cent d'agressions sexuals violentes que no entren en aquesta classificació. Precisament mentre escrivia aquest article, nous assassinats de dones, a l'estat espanyol, han fet que el debat sobre la interpretació de la violència contra les dones es tornés a activar.

La comparació del nombre de dones mortes per homes al món pren la seva veritable dimensió quan es compara, per exemple, amb el nombre de morts a causa de les guerres o dels desastres naturals. A la pandèmia de la violència se li cerquen motius que sovint no són els de gènere, ja que incomoda la realitat, això de què el noranta per cent de la violència, en general, contra les dones o contra qui sigui, la produeixen els homes. Quan es constata aquest fet es genera inquietud i determinats sectors d'homes es posen a la defensiva o ironitzen sobre el tema, però les estadístiques són ben evidents.

L'autora explica casos que li han referit noies universitàries, d'agressions sofertes en el context acadèmic i d'estratègies a considerar a l'hora de fer esport en solitari o de sortir a passeig en hores considerades perilloses. Sense necessitat de consultar hemeroteques ben segur que ens venen molts fets al cap, actuals o de fa temps. Malauradament, la violència sexual contra les dones no s'atura a la

tercera edat. Al nostre país hi ha hagut recentment violacions d'àvies, amb maltractament afegit, una de les quals en una nit de Nadal, en un geriàtric, a càrrec d'un cuidador que duia cinc anys al centre i que semblava *normal i treballador*. El pitjor és que molts dels casos de violència contra les dones es consideren de forma puntual i aïllada quan caldria que sovintegessin molt més els mapes i gràfics que incidissin en el problema.

L'autora dedica un apartat a escriptores com Virginia Woolf, lúcides i pioneres en molts aspectes, o Betty Friedam, qui va començar a esbossar el problema des del rerefons i que va haver d'entomar absurdes crítiques de tota mena. Ja no n'hi ha prou amb què les dones accedeixen a l'educació, a càrrecs importants en el món professional, encara cal lluitar per una llibertat de moviment que no estigui condicionada per coses com ara horaris, espais o formes de vestir. La dona té dret a conquerir l'espai i accedir, amb llibertat i seguretat, almenys amb la mateixa llibertat i seguretat que tenen els homes i que mai no arribarà a ser absoluta, al carrer i al paisatge.

Al llibre *La mare de totes les preguntes* Solnit explica d'altres anècdotes que reflecteixen les dèries vigents, a l'entorn de les dones. Un moderador, en una tertúlia sobre política, li pregunta *per què no té fills*. L'autora evita respondre, no està parlant d'aquest tema sinó de l'obra literària de Woolf, però l'home insisteix de forma recurrent, en el tema. Uns anys després Solnit imparteix una conferència sobre una de les seves autores de capçalera, Virginia Woolf, i en el torn de preguntes molta gent del públic, homes, però també dones, sembla més aviat interessada en el motiu pel qual l'escriptora anglesa no va tenir fills que no pas en l'obra de l'autora de llibres tan imprescindibles com *Al far* o *Tres guinees*.

És aquesta una pregunta que no se sol fer als homes i que fins i tot sorprèn quan es planteja. En una biografia sobre Zweig, *Una vida de Stefan Zweig. Nostalgias europees*, de Jean-Jacques Lafaye (Alrevés, 2009) l'autor es pregunta el motiu de què l'escriptor no tingués, ni sembles haver volgut tenir mai, fills propis. Pot ser interessant qüestionar-se el tema, en relació al tarannà d'un personatge tan mitificat i d'un gruix intel·lectual notable. Però, sobretot, perquè no és gens freqüent que aquest tema sorgeixi en parlar d'homes escriptors-homes i de la seva trajectòria vital i intel·lectual.

A *Wanderlust. Una historia del caminar* Solnit aprofita la referència a l'activitat de caminar i li dona la volta, la transforma en una possibilitat de resistència enfront de l'urbanisme deshumanitzat i de l'afany per anar amunt i avall en diferents vehicles, sobretot en cotxe. Caminar és una forma d'exercir el civisme, d'apropiar-nos de l'espai públic. Caminar és una activitat que demana, però, creativitat, observació, i que va molt més enllà del que es podria considerar un esport de moda.

Caminar ha estat un instrument de protesta, marxés revolucionàries, per la pau, pels drets civils. Un instrument utilitzat per obrers, ecologistes, lluitadors i lluitadores però també per pelegrins a la recerca d'un destí, que han fet del camí el seu objectiu principal. El fet de caminar pot ser un acte polític, de desobediència civil, de reivindicació. Caminar, per a les dones, és també una forma de conquerir l'espai exterior del qual, durant anys, han estat excloses. Una de les raons de les tòpiques dificultats de les dones per entendre plànols i mapes, sobre la qual s'ha exagerat i s'ha fet molta broma, s'atribuïa, per part d'alguns pedagogs, a aquesta limitació cultural imposada, que ha tancat durant molt de temps les dones en l'àmbit de la llar o del poble.

Solnit és també una activista en favor del medi ambient, aspecte que sorgeix en molts dels seus llibres, encara que no en sigui l'eix central. De fet, totes les reivindicacions humanes van lligades i tenen punts en comú. El seu assoliment, malgrat el molt que s'ha millorat, va en favor de la humanitat, en general. Un dels apartats de *Els homes m'expliquen coses* el dedica l'autora al mite de Cassandra, condemnada a dir la veritat però a qui ningú no creu, un càstig que li va aplicar el déu, Apol·lo, a causa, precisament... del seu refús sexual.

Un recurs per rebatre les demandes feministes és no creure-les o titllar les dones de mentideres. Evidentment, hi pot haver casos d'aquest tipus, denúncies falses o exageracions, però els estudis i les estadístiques demostren que els casos d'aquest tipus són pocs i, encara, sovint han estat magnificats. En tot cas els homes tampoc no han demostrat ser excessivament fiables, en camps com ara el de la política, per posar un exemple.

L'escriptora fa referència sovint a un terme que assoleix avui una nova perspectiva, el *mansplaining*, relatiu a la condescendència paternalista amb la qual els homes admeten el paper i l'opinió de les dones. Solnit no ha inventat el mot però li ha donat un nou valor i una nova interpretació. No és gens estrany que en anar a una xerrada, en obrir-se el torn de paraules, els primers en parlar siguin els homes, o que les dones facin en molts debats el paper de moderadores mentre els experts són ells. Les coses han canviat molt i que es qüestionï la manca de dones o el seu paper gairebé testimonial, en diferents sectors, ja és un gran pas.

Els llibres de Solnit han fet reflexionar moltes dones sobre el rerefons de situacions que donem com a normalitzades, aquestes en les quals els homes *ens expliquen coses*. En general, i potser de forma inconscient o subconscient, hi ha un gran nombre d'homes que pressuposen que saben més que les dones i que, en els debats o tertúlies, utilitzen molt més temps per exposar un tema i donar-li mil voltes, cosa que es pot comprovar si es fa l'esforç de mesurar els temps d'intervenció, de forma objectiva. En casos de matèries més tècniques o científiques la cosa s'agreuja. Ja en un camp més inquietant, el de la violència contra les dones, l'autora ho considera una mena de pandèmia global, una lacra que afecta la societat en el seu conjunt, el mateix que el racisme i d'altres menyspreus perillosos. Les dones som la meitat de la població, un fet evident però que sembla revolucionari constatar.

Solnit no nega pas el fet de què hi ha homes honestos, pacífics, defensors de les dones, de la mateixa manera que hi ha gent de raça blanca que ha defensat els drets dels negres des dels inicis, o persones de classe alta que han estat molt rellevants i generoses a l'hora de cercar la igualtat i la democràcia activa o d'intentar millorar la situació dels més desafavorits. Però tot això no amaga una realitat en xifres molt preocupant.

El pitjor és que els tòpics, els silencis, les amenaces i els atacs contra l'autoestima femenina han fet forat durant anys en les pròpies dones. Tot i amb això s'ha avançat molt i és qüestió de temps l'assoliment d'una societat més justa i menys violenta. Coses que ens semblaven normals ja no ens ho semblen tant. Fa poc, vaig escoltar un periodista que explicava com l'incomodaven avui aquests vídeos i acudits que et passen els amics, amb *tetes i culs* o acudits de mal gust sobre les dones. A l'humor masclista li està passant el que ja ens ha passat amb els acudits sobre deficients, o clarament racistes.

Encara s'utilitza el tòpic de la dona lletja, per fer brometa, i resulta evident que, per exemple, en el tema del vestit, a vegades sembla que es torna a l'època de les cotilles, amb aquests talons exagerats que llueixen les presentadores de televisió, fins i tot quan fan programes seriosos. O la poca roba amb la qual ens promocionen, per Cap d'Any, les campanades, en ple hivern i a l'exterior. No podem negar el pes de l'aspecte físic, la bellesa no cal demostrar-la. Però el tema té un pes molt més evident en el cas de les dones, encara avui.

El tema, aparentment banal, de la servitud que representen els talons altíssims, per a les dones modernes, ha estat abordat per persones tan serioses com la biòloga Merce Piqueras, qui, en el seu blog [La lectora corrent](#) ha denunciat en moltes ocasions la ignorància generalitzada entorn de les dones científiques, per part de la mateixa comunitat acadèmica, i ha donat a conèixer moltes personalitats rellevants, en aquest camp.

El tema dels fills sembla, encara, una mena d'obligació femenina i en determinats ambients sobta que una dona digui que no li fan cap gràcia les criatures i que no en pensa tenir. Les dones han accedit a la universitat i a moltes professions però encara sembla que, per exemple, a l'hora de citar científiques actuals per *fer llistes* hi hagi qui creu que no n'hi ha cap, més enllà de Marie Curie. Es deia, fa anys, que no hi havia hagut pintores ni escultores ni dones dedicades a la música però així que s'ha investigat a fons se n'han trobat moltes, malgrat les dificultats que havien d'entomar en altres èpoques, i fins i tot és possible que obres atribuïdes als homes, en el camp de l'art, de la literatura, de la ciència, fossin obra, en gran part, de les seves esposes, filles, germanes o amants.

Com escriu Solnit:

Vet aquí el camí: potser fa mil quilòmetres, però la dona que hi camina no està al primer quilòmetre. No sé fins on ha d'arribar, però sé que no va enrere, malgrat tot, i que no camina sola...

Llibres de Rebecca Solnit traduïts al castellà i el català.

Esperanza en la oscuridad: la historia jamás contada del poder de la gente. Madrid: Capitán Swing (2016)

Los Hombres me explican cosas. Madrid: Capitán Swing (2016)

Wanderlust. Una historia del caminar. Madrid: Capitán Swing (2016)

Els homes m'expliquen coses. Barcelona: Angle Editorial (2016)

Esperança dins la foscor. Barcelona: Angle Editorial (2018)

La mare de totes les preguntes. Barcelona: Angle Editorial (2016)

Blog citat:

<https://lectoracorrent.blogspot.com/>